

Turizmo ir laisvalaikio sociologija Lietuvoje: tyrimų istorija ir perspektyvos

DARIUS LIUTIKAS

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas, A. Goštauto g. 9, 01108 Vilnius, Lietuva
El. paštas darius.liutikas@gmail.com

Šiame straipsnyje apžvelgiama turizmo sociologijos raida ir tyrimų kryptys Lietuvoje bei analizuojamos svarbiausios šios srities akademinės prieigos. Aptariamas turizmo sociologijos tyrimų laukas, išryškinamos aktualiausios temos, taip pat numatomos galimos ateities tyrimų kryptys, kurioms įtakos turi sparčiai kintanti socialinė ir gamtinė aplinka, klimato kaitos procesai, naujų technologijų ir inovacijų plėtra. Straipsnyje apibendrinami pagrindiniai turizmo statistikos rodikliai, pristatomi ir lyginami gyventojų apklausų duomenys, atskleidžiantys dažniausiai pasirenkamas turistines keliones iš gyvenamosios vietos, taip pat kelionių su nakvyne ir be nakvynės ypatumus per atostogas, savaitgaliais ar kitu metu.

Reikšminiai žodžiai: turizmo sociologija, kelionių rūšys, turizmo tyrimai, turizmo statistika, tyrimų perspektyvos

ĮVADAS

Turizmas siejamas su laisvalaikio praleidimu, kurio metu žmonės siekia pažinti įdomias, išskirtines ar tam tikru būdu patrauklias vietas ir jų gyventojus. Kaip modernaus pasaulio reiškiny, turizmas, užimantis reikšmingą vietą socioekonominėje ir sociokultūrinėje sferoje, patraukė ir sociologų dėmesį. Pavyzdžiui, D. Boorstin (1964) turizmą siejo su pabėgimu nuo realybės ir kasdienybės, D. MacCannell (1976) – su autentiškumo paieškomis, G. M. Dann (1977) – su anomija ir kolektyvine reprezentacija, E. Cohen (1979, 1984) – su skirtingais turistų patirties tipais, F. M. Lanfant (1980) – su tarptautinių institucijų ir kelionių organizatorių įtaka, J. Urry (1990) – su unikaliomis turizmo patirtimis ir turistų žvilgsniu. Apskritai, turizmo sociologija skiria dėmesį turistų vaidmenų ir motyvų nagrinėjimui, jų santykiui su aplinka, priimančia bendruomene, taip pat turistų ir įvairių institucijų sąveikai. Šio straipsnio tikslas – apžvelgti turizmo sociologijos tyrimus Lietuvoje ir įvertinti ateities tyrimų perspektyvas.

Straipsnyje naudojami šie metodai: istoriografinis apžvalginis (literatūros analizė), statistinių duomenų analizė (aprašomoji statistika) ir reprezentatyvių 2023 m. ir 2008 m. atliktų gyventojų apklausų duomenų palyginimas. Abiejų tyrimų metų apklausta šiek tiek daugiau kaip tūkstantis 18 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų, taikant tikimybinę atranką ir išlaikant proporcijas pagal amžių, lytį ir gyvenamąją vietą. 2008 m. taikytas interviu respondento namuose apklausos būdas, o 2023 m. – mišrus metodas (akivaizdinis interviu ir interviu telefonu). Abiejų tyrimų statistinė paklaida buvo identiška, o klausimų formuluočių skirtumas

aptartas analizės dalyje. Straipsnyje pristatomi tyrimai ir duomenų šaltiniai atrinkti remiantis tematinio aktualumu (susiję su turizmu ar Lietuvos gyventojų laisvalaikiu), empiriniu turiniu (pagrįsti kiekybiniais ar kokybiniais tyrimais, o ne teorinėmis prielaidomis) bei akademinio standartu (neįtraukti studentų bakalauro ir magistro darbai). Pagrindiniai apžvelgtų tyrimų reikšminiai žodžiai, pagal kuriuos tyrimai galutinai atrinkti – turizmo sociologija, turizmo rūšys Lietuvoje, laisvalaikis Lietuvoje, laisvalaikio sociologija, turizmo tyrimai, turizmo statistika, kelionių motyvai, turizmo poveikis ir turizmo perspektyvos.

KELIONIŲ LIETUVOJE TYRIMAI IR DUOMENŲ ŠALTINIAI

Vieni pirmųjų analitinių Lietuvos turizmo vietovių mokslinių straipsnių yra apie Lietuvos kurortus. B. Matulionis žurnale „Medicina“ publikavo Birštono kurorto analizę (Matulionis 1935; 1936). Autoriaus teigimu, 1935 m. į Birštoną atvyko 987 lietuviai, 964 žydai, 30 kitų tautų Lietuvos piliečiai ir 25 užsieniečiai. Kurorte daugiausia gydėsi namų šeimininkės (744), privačių įstaigų tarnautojai (183), prekybininkai (161), darbininkai ir amatininkai (142), laisvųjų profesijų žmonės (138), valdininkai (107) ir kariai (105) (Matulionis 1936). Autorius pastebi, kad potencialūs Klaipėdos krašto pacientai galėjo pasirinkti Vokietijos kurortus, o galimi lankytojai iš Latvijos pasienyje esančių apskričių keliavo į gerai tvarkomus Latvijos kurortus. Į tokias tendencijas prašoma atkreipti ir vyriausybės dėmesį (Matulionis 1936).

Sovietmečiu ir pirmaisiais nepriklausomybės metais sociologai vykdė laiko biudžeto tyrimus, kuriuose žmonių laikas buvo skirstomas į apmokamo darbo, kito darbo, fiziologinių poreikių tenkinimo, laisvalaikio, kelionių ir pan. Šiuos tyrimus atliko J. Leonavičius (1980, 1997), A. Buračas ir kt. (1987), A. A. Mitrikas (1987) ir kiti. A. Kličius (1996) teigė, kad būdingiausias laisvalaikio struktūros bruožas buvo televizijos laidų žiūrėjimas, taip pat skaitymas ir bendravimas. Daugiausia, keturis penktadalius viso laiko, žmonės praleisdavo namuose, o gerokai mažiau laiko skirdavo kultūrinių renginių lankymui, fizinei kultūrai ir sportui, turizmui, ekskursijoms ir kitoms aktyvioms laisvalaikio formoms.

Vieni pirmųjų sociologų, dėmesį nukreipusių į žmonių laisvalaikį, rekreaciją ir turizmą, buvo A. A. Mitrikas (1975), A. Kličius (1979, 1995, 1999), A. Vosyliūtė (1983, 1989, 1996, 1998, 1999a, 1999b, 2005) ir G. Matulienė (1985). Analitiniuose straipsniuose daugiausia remtasi laiko biudžeto tyrimais. A. Vosyliūtė (1999b) pastebi, kad geografijos ir sociologijos tyrimuose svarbi tampa erdvės vietų analizė bei rekreacinių vietovių galia. Pavyzdžiui, kurortinėse vietovėse vykstančių kultūros renginių ir ekskursijų metu formuodavosi aukštuomenės subkultūra, kultūros, bendravimo ir elgsenos modeliai, kurie vėliau sklisdavo į žemesnius visuomenės sluoksnius (Vosyliūtė 1999b). Sovietmečiu intensyvėjant urbanizacijai ir pramonei, svarbiomis rekreacijos erdvėmis tapo kolektyvinių sodų bendrijos. A. Vosyliūtė (1999b) teigia, kad kolektyviniai sodai tarnavo kaip savaitgalių praleidimo gamtinės erdvės, suburiančios šeimą, padedančios jaunųjų jos narių socializacijai ir pakeičiančios tolimesnes rekreacines erdves.

Lietuvos sociologai atkreipė dėmesį ir į įvairius bendro pobūdžio su turizmu susijusius klausimus. A. Armaitienė (1996) apžvelgė dalį užsienio turizmo sociologų keliamų problemų, o R. Ligeikienė ir R. Hopenienė (2001) nagrinėjo turizmo sociokultūrinio poveikio dualumą kelionės tikslo šalyse. D. Mitkuvienė (2001) tyrė turizmo paslaugų kokybę ir vartotojų patenkinimą. Apklausus 156 Druskininkų sanatorijos klientus nustatyta, kad jie gerai vertino teikiamas medicines paslaugas, tačiau pasigedo pramogų, ekskursijų ir sporto renginių, taip pat daugiau kaip pusė klientų buvo nepatenkinti maitinimu ir apgyvendinimo sąlygomis (Mitkuvienė 2001). Buvo siūloma periodiškai atlikti vartotojų poreikių tyrimus, siekiant geriau suprasti realius vartotojų poreikius.

Sociologas D. Liutikas sociologiniu ir geografiniu aspektu nagrinėjo piligrimystės ir religinio turizmo reiškinius (2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2009, 2020, 2021a, 2021b), piligrimystę pristatydamas kaip tapatumo ir vertybių raiškos keliones, kurios šiuolaikiniame pasaulyje nebūtinai siejasi su religija (2009, 2021a). Autoriaus teigimu, piligriminė (vertybinė) kelionė yra vertybinio idealo išraiška, tapatumo patvirtinimas ir demonstravimas, o sekuliarių piligriminių kelionių tikslai gali būti susiję su sportu, muzika, kultūra, menu, tautinių ir asmeninių vertybių puoselėjimu bei autoritetų pagerbimu (Liutikas 2009). D. Liutikas (2019, 2022) taip pat dėmesį skyrė stebuklų sociologijai ir tokiems lankomiems objektams kaip Švč. Mergelės Marijos apsireiškimų ar stebuklingų paveikslų vietos.

Socialinės krypties geografi, pavyzdžiui, E. Kriaučiūnas (2016), didesnę dėmesį skyrė turizmo paslaugų sektoriaus teritorinei sklaidai. E. Kriaučiūnas ir A. Alksnytė (2010–2011), išanalizavę Aukštaitijos, Dzūkijos ir Žemaitijos nacionalinius parkus, pastebėjo, kad apgyvendinimo įmonės (daugiausia kaimo turizmo sodybos) nacionaliniuose parkuose įsikuria prie vandens telkinių ir arti miško, daugiausia priimdamos vietinius Lietuvos turistus. E. Spiriajevas (2013, 2019) analizavo Lietuvos turizmo sektoriaus teritorinius skirtumus bei turizmo iššūkius pasienio zonoje.

Nemažai straipsnių skirta atskiroms turizmo rūšims, pavyzdžiui, kaimo turizmui (Armaitienė ir kt. 2006; Baležentis ir kt. 2012; Barkauskas ir kt. 2015), sporto aštuolių kelionėms (Liutikas 2011), sveikatos ir medicinos turizmui (Langvinienė 2014; Perkumienė ir kt. 2019), kultūriniam turizmui (Ščiglienė 2017), gastronominiam turizmui (Liutikas 2024b), kapinių ir tamsiajam turizmui (Radzevičius, Jurėnienė 2014; Liutikas 2017; Jurėnienė, Radzevičius 2022), turizmo sektoriaus kryptims, pavyzdžiui, tvariam turizmui (Grundey 2008; Grundey ir kt. 2008), ekonominiam ar sociokultūriniam turizmo poveikiui, pavyzdžiui, ekonominiams rodikliams (Labanauskaitė, Baranskaitė 2019), regioninio turizmo poveikiui (Žilinskas 2011), turistų pasitenkinimui (Pilelienė, Grigaliūnaitė 2016) ir kt. 2014 m. Lietuvos sporto universitetas (Švagždienė (sudarytoja) 2013) išleido mokslinių straipsnių rinkinį, kuriame nagrinėjami ir įvairūs su turizmu susiję klausimai. 2019 m. išleista knyga „Nuo kelionių iki turizmo istorijos“, skirta kai kurioms kelionių ir turizmo istorijos temoms (Jurgaitis (red.) 2019).

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto Regionų ir miestų tyrimų skyriaus mokslininkai 2021–2023 m. vykdė mokslinį projektą „Turizmo sektoriaus pokyčiai ir perspektyvos po COVID-19 pandemijos“ (vadovas dr. D. Liutikas). Projekto metu atliktų tyrimų rezultatai paskelbti šešiuose moksliniuose straipsniuose (Pociūtė-Sereikienė ir kt. 2022; Liutikas 2023; Kriaučiūnas ir kt. 2023; Liutikas ir kt. 2024a; Liutikas ir kt. 2024b; Pociūtė-Sereikienė ir kt. 2024) ir mokslo studijoje (Liutikas ir kt. 2023). Tyrimuose siekta išsamiai išanalizuoti vietinio turizmo situaciją ir apžvelgti po pandemijos atsiradusius turizmo pokyčius. Didžiausias dėmesys skirtas technologinėms ir netechnologinėms inovacijoms, naujoms paslaugoms ir produktams, kurie buvo pasiūlyti Lietuvos turistams pandemijos laikotarpiu. Tyrimuose nauji turizmo modeliai siejami su rizikos valdymo principais ir didesne socialine sąveika tarp įvairių suinteresuotų šalių (Liutikas ir kt. 2023).

1994–2018 m. tuometis Lietuvos statistikos departamentas kiekvienais metais skelbdavo leidinį „Turizmas Lietuvoje“, kuriame buvo pateikiama vietinio, išvykstamojo ir atvykstamojo turizmo statistika, apgyvendinimo paslaugų, kelionių agentūrų ir kelionių organizatorių statistika, turizmo sąskaitos. Turizmo statistika (nuo 2021 m.), vietinio turizmo tyrimai (nuo 2020 m.), mobiliųjų duomenų tyrimas, nagrinėjantis užsienio keliautojų judėjimą Lietuvoje, pasitelkiant didžiuosius duomenis (nuo 2021 m.), yra skelbiami VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ tinklalapyje. Ši viešoji įstaiga, dirbanti su atvykstamojo ir vietinio turizmo skatinimu Lietuvoje, įsteigta 2018 m. gruodį. VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ užsakymu taip pat atliekamas Lietuvos turistinių objektų infrastruktūros tyrimas, 2024 m. publikuota „Turizmo sektoriaus apžvalga“ (Keliauk Lietuvoje 2024).

LR ekonomikos ir inovacijų ministerijos (buvusios Ūkio ministerijos) užsakymu taip pat atlikti įvairūs tyrimai ir studijos. Tai Europos Sąjungos paramos poveikio Lietuvos turizmo sektoriui vertinimas, studijos, susijusios su tarptautinių konferencijų turizmo, golfo laukų, Nemuno zonos, sveikatingumo ir poilsio komplekso, Lietuvos pajūrio regiono, Lietuvos hipodromų, medicinos turizmo, kurortų, darniojo turizmo, religinio turizmo, kultūrinio turizmo plėtra ir vystymosi kryptimis (LR ekonomikos ir inovacijų ministerija 2025). Keletas darbų skirta viso turizmo sektoriaus analizei, strateginėms plėtros kryptims, sektoriaus gebėjimui valdyti krizes ar panaudoti technologijas. Įvairius tyrimus ir apžvalgas bei statistinius duomenis 1992–2018 m. kaupė Valstybinis turizmo departamentas.

Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba renka duomenis apie apgyvendinimo paslaugų teikėjus, kelionių organizatorius, kelionių pardavimo agentus, gidus, turizmo paslaugų rinkinio pardavėjus. Institucijos duomenimis, 2025 m. spalio mėn. Lietuvoje veikė 271 viešbutis, 65 svečių namai, 17 motelių, 38 kempingai (Valstybinė vartotojų... 2025a), 1 977 privataus apgyvendinimo objektai, 1 201 kaimo turizmo sodyba, 97 jaunimo nakvynės namai (angl. *hostel*), 103 poilsio namai, 172 turistinės stovyklos, 4 turistinio laivo apgyvendinimo objektai ir 8 sanatorijos apgyvendinimo paslaugas teikiantys asmenys (Valstybinė vartotojų... 2025b).

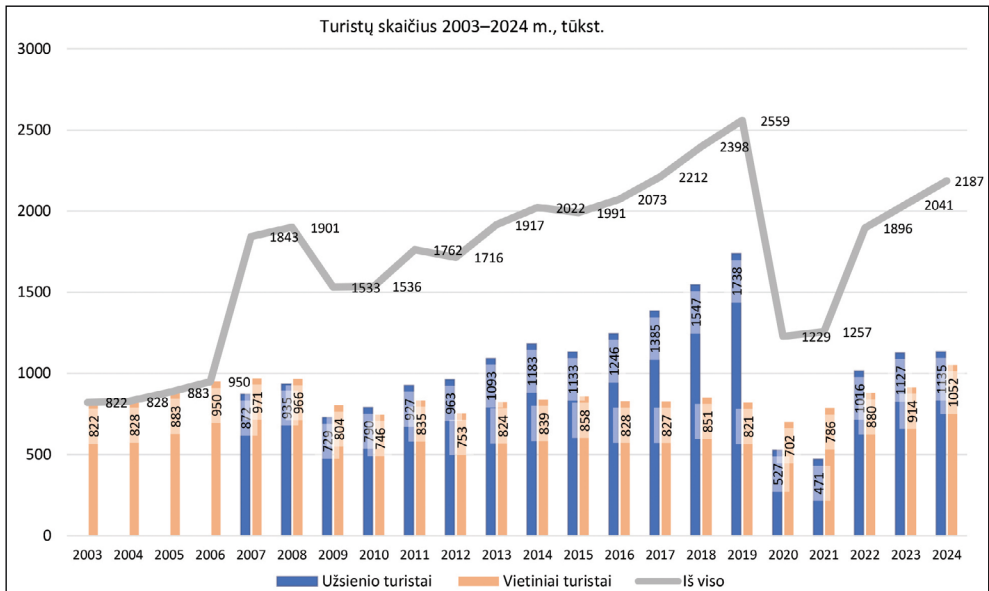
D. Liutikas (2015, 2024a), pristatydamas Lietuvą „Turizmo enciklopedijoje“ (Springer Nature, 2024), apibendrina pagrindinius Lietuvos turizmo iššūkius: „<...> nustatyti konkretesnius nacionalinius plėtros prioritetus ir aktyviai reklamuoti šalį užsienyje. Kiti svarbūs klausimai – infrastruktūros gerinimas (ypač regionuose), sezoniskumo mažinimas, taip pat aukštos kokybės paslaugų skatinimas ir plėtra“ (Liutikas 2024a: 623).

Apibendrinant šią turizmo sociologijos tyrimų apžvalgą, verta pažymėti, kad iki II pasaulinio karo daugiausia dėmesio buvo skiriama Lietuvos kurortams, o sovietmečiu – laiko biudžetui. Atkūrus nepriklausomybę pradėti analizuoti įvairūs turizmo sociologijos aspektai ir turizmo rūšys. Šios kiekvieno laikotarpio tyrimų kryptys atspindi ir bendresnes turizmo raidos tendencijas: tarpukariu turizmo plėtra sieta su kurortais, sovietmečiu – su viena iš laisvalaikio formų, o po 1990 m. turizmas suvokiamas kaip įvairiakryptis ir daigibriaunis tiek socialinis, tiek ekonominis reiškinys. Dabartinė turizmo samprata lemia aiškių nacionalinių turizmo prioritetų stoką, tačiau kartu atskleidžia būtinybę efektyviau panaudoti skirtingus turizmo išteklius ir nurodo galimas turizmo sektoriaus plėtros kryptis. Atskira, detalesnė analizė reikalinga siekiant įvertinti turizmo sociologijos tyrimų teorines prieigas, metodologinius skirtumus ir jų įtaką turizmo bei šios sociologijos šakos raidai.

TYRIMŲ DUOMENYS

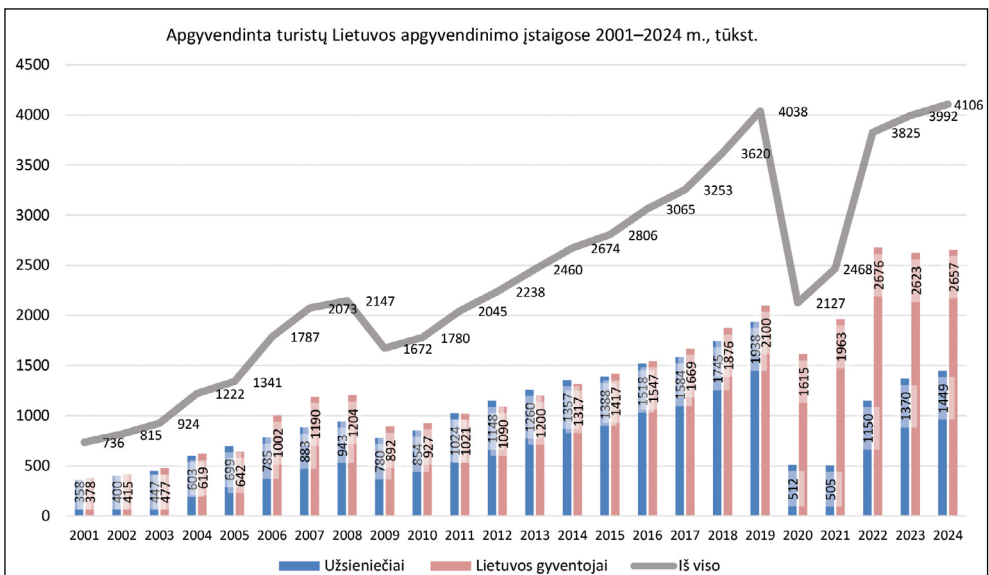
Po 1990 m. daugiausia duomenų apie turizmą surinko Valstybės duomenų agentūra, iki 2023 m. sausio 1 d. vadinta Statistikos departamentu. Renkami duomenys apie apgyvendinimo paslaugas, kelionių agentūras ir kelionių organizatorius, vietinį, išvykstamąjį ir atvykstamąjį turizmą, turizmo sąskaitas ir kt. Iki 2016 m. atskirai buvo fiksuojami duomenys apie kaimo turizmo sodybas. Pagrindiniai statistiniai rodikliai, apibūdinantys turizmo sektoriaus vystymąsi ir gyvybingumą, yra vietinių ir užsienio turistų skaičius (1 ir 2 pav.) bei nakvynių skaičius (3 pav.). Vidutinis užsienio turistų nakvynių skaičius (viešnagės trukmė) siekė 2,4 (2011 m.), 2,2 (2017 m.), 2,1 (2024 m.) nakties (Valstybės duomenų agentūra 2025).

1 pav. pateikiamas turistų skaičius Lietuvoje 2003–2024 m., 2 pav. – apgyvendintų turistų Lietuvos apgyvendinimo įstaigose 2001–2024 m. skaičius, o 3 pav. – suteiktų nakvynių skaičius Lietuvos apgyvendinimo įstaigose 1995–2024 m.

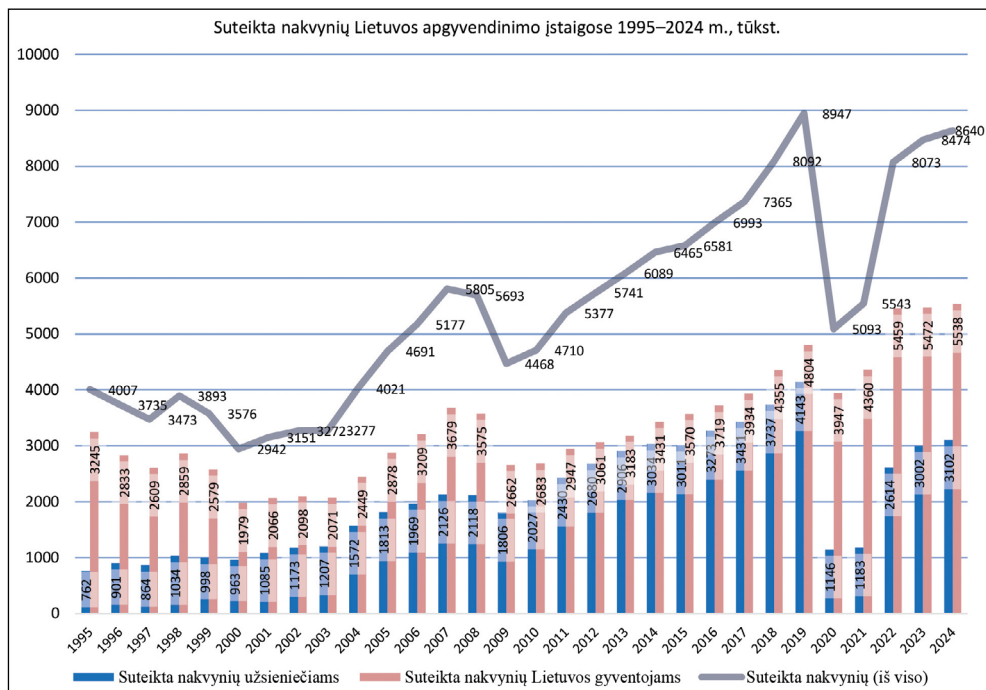
1 pav. Atvykusių užsienio ir vietinių turistų skaičius 2003–2024 m. (2003–2006 m. nėra duomenų apie atvykusius užsienio turistus).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Valstybės duomenų agentūros duomenis

2 pav. Apgyvendintų turistų skaičius Lietuvos apgyvendinimo įstaigose 2001–2024 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Valstybės duomenų agentūros duomenis

3 pav. Suteiktų nakvynių skaičius Lietuvos apgyvendinimo įstaigose 1995–2024 m. (1995–2000 m. duomenys pateikti be kaimo turizmo sodybų).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Valstybės duomenų agentūros duomenis

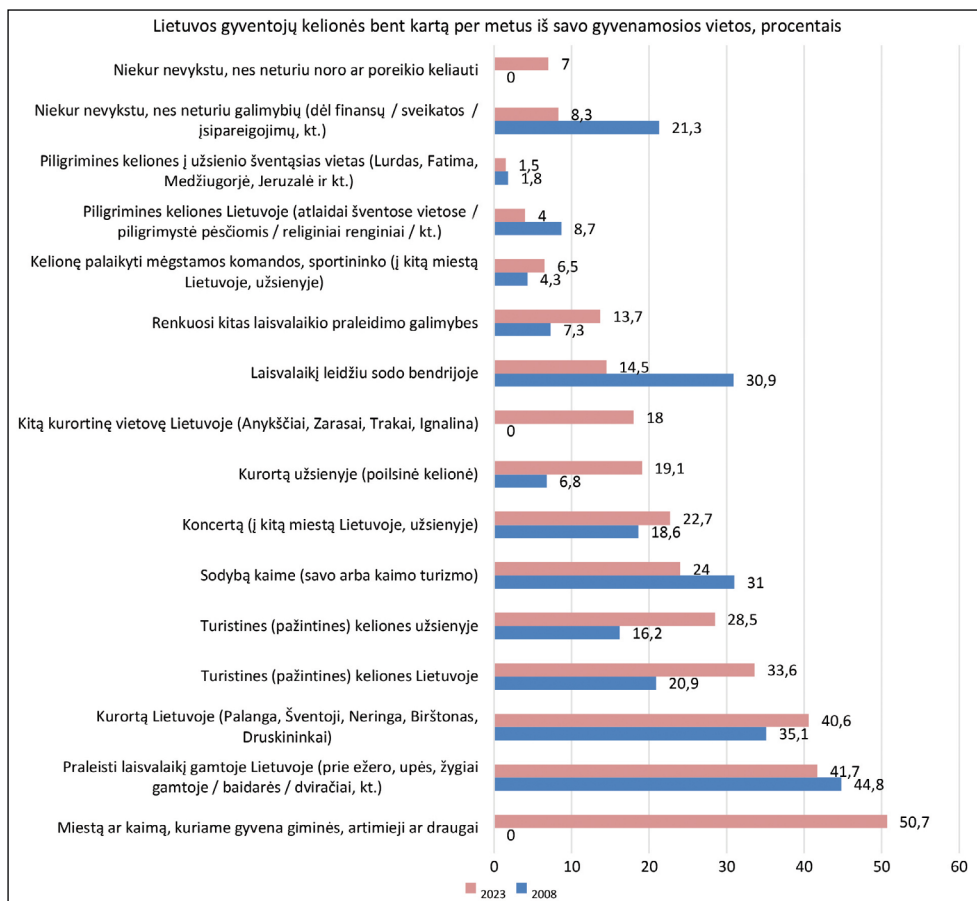
Būtina pažymėti, kad Valstybės duomenų agentūra atvykusių užsienio turistų skaičių nustato remdamasi statistiniais tyrimais ir kitų institucijų duomenų šaltiniais. Pavyzdžiui, 2017 m. duomenys buvo renkami Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostuose, Vilniaus ir Kauno geležinkelio stotyse, Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos autobusų stotyse, trijuose viešbučiuose ir septyniuose kelių pasienio kontrolės punktuose, kur buvo atliekamos atrankinės iš Lietuvos išvykstančių užsieniečių apklausos (Lietuvos statistikos departamentas 2018). Iš viso buvo apklausta 31,7 tūkst. užsieniečių, o jiems nurodžius, kad per metus Lietuvoje lankėsi keletą kartų, turistų skaičius buvo įskaičiuojamas tik vieną kartą. Tais metais pusė atvykusių turistų nurodė, kad buvo apsistoję viešbučiuose ir moteliuose, 36 proc. – pas gimines ir draugus (Lietuvos statistikos departamentas 2018). Vietinio turizmo tyrimas atliekamas apklausiant namų ūkius; pavyzdžiui, 2017 m. atsitiktinių imčių metodu buvo apklausta 6 tūkst. namų ūkių.

Analizuojant tiek iš užsienio atvykusius, tiek vietinius keliautojus, būtina išskirti viena-dienius lankytojus, keliaujančius be nakvynės, ir turistus, keliaujančius su nakvyne. Verta pažymėti, kad turistų skaičius, remiantis apgyvendinimo duomenimis, yra daug didesnis. Šiuo atveju skaičiuojami visi Lietuvos apgyvendinimo įstaigose nakvoję turistai (2 pav.). Duomenys surinkti tiek iš juridinių asmenų, teikiančių apgyvendinimo paslaugas, tiek iš fizinių asmenų, turinčių verslo liudijimą arba individualios veiklos pažymą apgyvendinimo veiklai vykdyti (neskaiciuojami asmenys, užsiimantys gyvenamosios paskirties patalpų nuoma). 2025 m.

sausio 1 d. įsigaliojo Turizmo įstatymo pakeitimas, kuriuo nustatyta prievolė apgyvendinimo paslaugų teikėjui per 24 val. Nacionalinei turizmo informacinei sistemai pateikti įvairius duomenis apie turistus bei jų atvykimo ir išvykimo datas.

Duomenys iš 1, 2 ir 3 pav. rodo pastovų turistų skaičiaus ir nakvynių Lietuvos apgyvendinimo įstaigose augimą, išskyrus 2009 m. ekonominės krizės metu ir 2020–2021 m. COVID-19 pandemijos laikotarpiu. Turizmo sektoriaus prisitaikymas prie COVID-19 pandemijos sąlygų bei sektoriaus atsinaujinimo kryptys išsamiai išanalizuotos mokslo studijoje „Turizmas Lietuvoje. Pokyčiai ir perspektyvos besikeičiančiame pasaulyje“ (Liutikas ir kt. 2023).

Lietuvos socialinių mokslų centro užsakymu 2023 m. rudenį Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą, kurios metu interviu (akivaizdiniu būdu ar telefonu) buvo apklausti 18 metų ir vyresni Lietuvos gyventojai ($N = 1003$). Tyrime taikyta tikimybinė atranka, išlaikant proporcijas pagal amžių, lytį

4 pav. Lietuvos gyventojų kelionės iš savo gyvenamosios vietos 2008 ir 2023 m.

Šaltinis: Lietuvos piligrimų bendrijos ir Lietuvos socialinių mokslų centro užsakymu „Vilmorus“ atliktų apklausų duomenys

ir gyvenamąją vietą. Respondentams buvo pateikti trys klausimai: 1) kur jie bent kartą per metus vyksta iš savo gyvenamosios vietos; 2) kokią turizmo (kelionių) rūšį dažniausiai renka si keliaudami su nakvyne (per atostogas, savaitgalį ar kitu metu); 3) kokią turizmo (kelionių) rūšį dažniausiai renka si keliaudami be nakvynės (per atostogas, savaitgalį ar kitu metu).

Šio tyrimo rezultatus galima palyginti su analogišku 2008 m. gegužės mėn. to paties vi-suomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atliktu tyrimu. Pastarasis buvo atlik-tas Lietuvos piligrimų bendrijos užsakymu. Tuomet pagal daugiapakopę tikimybinę atranką buvo apklausti (interviu respondento namuose) 1 002 respondentai. Gauti rezultatai parodė, kad beveik ketvirtadalis Lietuvos gyventojų niekur nekeleliavo arba rinkosi kitas laisvalaikio praleidimo galimybes. Beveik pusė (45 proc.) Lietuvos gyventojų 2008 m. bent kartą per me-tus išsiruodavo praleisti laisvalaikį prie ežero ar upės Lietuvoje. Apie trečdalis respondentų nurodė bent kartą per metus vykstantys į kurortines Lietuvos vietas, savo ar kaimo turizmo sodybą kaime ar tiesiog leidžiantys laisvalaikį sode.

Palyginus tyrimų duomenis (4 pav., 1 lentelė), matyti, kad per penkiolika metų išaugo ke-lionių skaičius ir Lietuvos gyventojų erdvinis mobilumas. Daugiausia Lietuvos gyventojai lankė miestą ar kaimą, kuriame gyvena giminės, artimieji ar draugai (2008 m. tokio klausimo atsaky-mų pasirinkimuose nebuvo). Palyginti su 2008 m., 2023 m. padaugėjo keliaujančių į turistines (pažintines) keliones Lietuvoje ir užsienyje, keliaujančių į kurortus, koncertus ar palaikyti mėgstamos komandos, sportininko. Perpus sumažėjo žmonių, laisvalaikį leidžiančių sodo

1 lentelė. Lietuvos gyventojų kelionės, 2023 m. (N = 1003; statistinė paklaida – ne daugiau kaip 3,1 proc.).

Ar bent kartą per metus iš savo gyvenamosios vietos vykstate į	N	%
Miestą ar kaimą, kuriame gyvena giminės, artimieji ar draugai	509	50,7
Praleisti laisvalaikį gamtoje Lietuvoje (prie ežero, upės, žygiai gamtoje / baidarės / dviračiai, kt.)	418	41,7
Kurortą Lietuvoje (Palangą, Šventąją, Neringą, Birštoną, Druskininkus)	407	40,6
Turistines (pažintines) keliones Lietuvoje	337	33,6
Turistines (pažintines) keliones užsienyje	286	28,5
Sodybą kaime (savo arba kaimo turizmo)	241	24,0
Koncertą kitame mieste Lietuvoje ar užsienyje	228	22,7
Kurortą užsienyje (poilsinę kelionę)	192	19,1
Kitą kurortinę vietovę Lietuvoje (Anykščius, Zarasus, Trakus, Ignaliną)	181	18,0
Leisti laisvalaikį sodo bendrijoje	145	14,5
Kitas laisvalaikio praleidimo vietas	137	13,7
Kelionę palaikyti mėgstamos komandos, sportininko (į kitą miestą Lietuvoje ar užsienyje)	65	6,5
Piligrimines keliones Lietuvoje (atladai šventose vietose / piligrimystė pėsčiomis / religiniai renginiai ir kt.)	40	4,0
Piligrimines keliones į užsienio šventąsias vietas (Lurdą, Fatimą, Medžiugorję, Jeruzalę ir kt.)	15	1,5
Niekur nevykstu, nes neturiu galimybių (dėl finansų / sveikatos / įsipareigojimų ir kt.)	83	8,3
Niekur nevykstu, nes neturiu noro ar poreikio keliauti	70	7,0
Iš viso	1 003	334,4

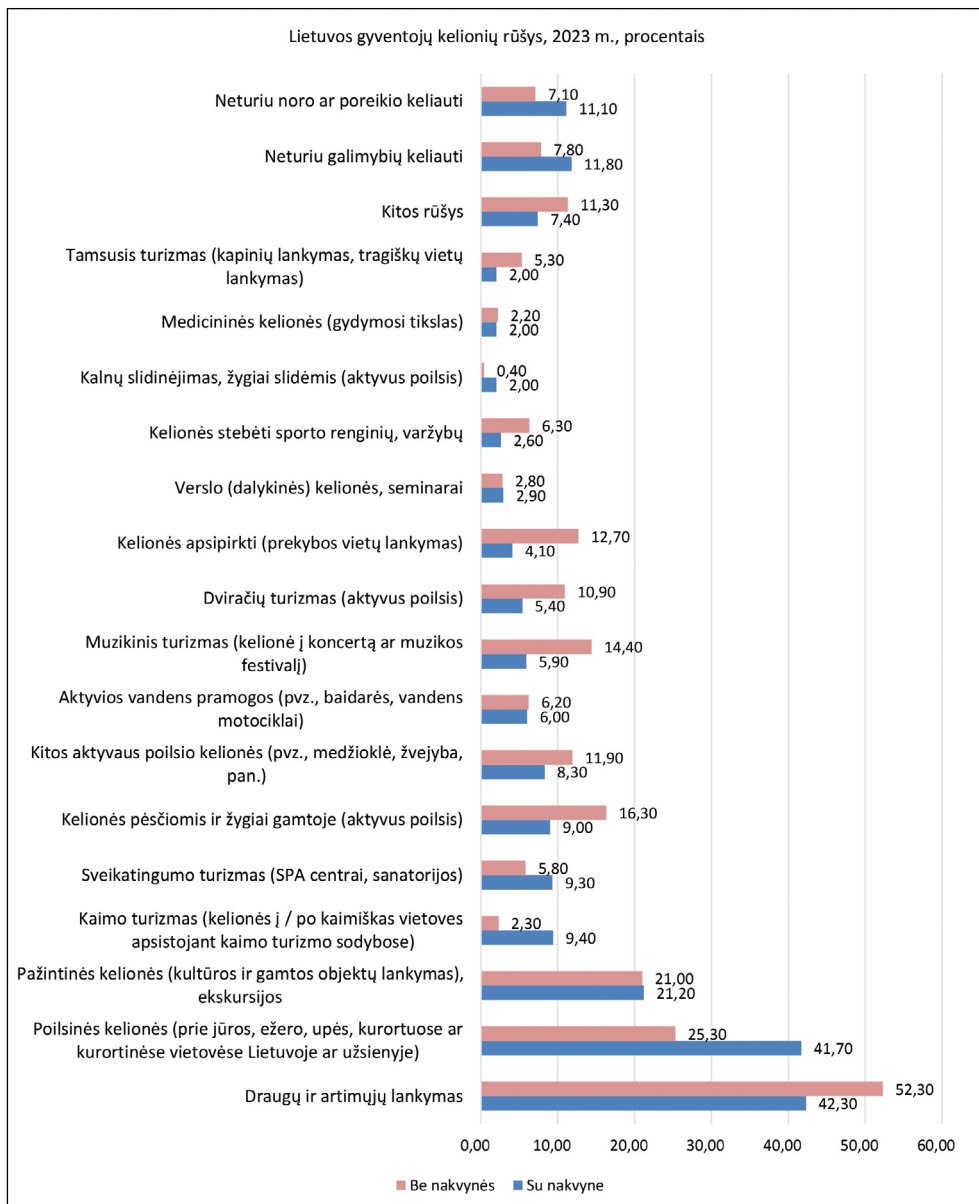
Šaltinis: Lietuvos socialinių mokslų centro užsakymu „Vilmorus“ atliktos apklausos duomenys

bendrijose ar soduose, nežymiai sumažėjo Lietuvos gyventojų, laisvalaikį leidžiančių gamtoje, taip pat gerokai sumažėjo gyventojų, kurie niekur nevyksta, nes tam neturi galimybių (4 pav.).

2 lentelė. Lietuvos gyventojų kelionių rūšys, 2023 m. (N = 1003; statistinė paklaida – ne daugiau kaip 3,1 proc.).

Pasirenkama turizmo (kelionių) rūšis keliaujant per atostogas, savaitgalį ar kitu metu	Su nakvyne		Be nakvynės	
	N	%	N	%
Draugų ir artimųjų lankymas	424	42,3	525	52,3
Poilsinės kelionės (prie jūros, ežero, upės, kurortuose ar kurortinėse vietovėse Lietuvoje ar užsienyje)	418	41,7	254	25,3
Pažintinės kelionės (kultūros ir gamtos objektų lankymas), ekskursijos	213	21,2	211	21,0
Kaimo turizmas (kelionės į / po kaimiškas vietas apsistojant kaimo turizmo sodybose)	94	9,4	23	2,3
Sveikatingumo turizmas (SPA centrai, sanatorijos)	93	9,3	58	5,8
Kelionės pėsčiomis ir žygiai gamtoje (aktyvus poilsis)	90	9,0	163	16,3
Kitos aktyvaus poilsio kelionės (pvz., medžioklė, žvejyba, pan.)	83	8,3	119	11,9
Aktyvios vandens pramogos (pvz., baidarės, vandens motociklai)	60	6,0	62	6,2
Muzikinis turizmas (kelionė į koncertą ar muzikos festivalį)	59	5,9	144	14,4
Dviračių turizmas (aktyvus poilsis)	54	5,4	109	10,9
Kelionės apsipirkti (prekybos vietų lankymas)	41	4,1	127	12,7
Verslo (dalykinės) kelionės, seminarai	29	2,9	28	2,8
Kelionės stebėti sporto renginių, varžybų	26	2,6	63	6,3
Kalnų slidinėjimas, žygiai slidėmis (aktyvus poilsis)	20	2,0	4	0,4
Medicininės kelionės (gydymosi tikslas)	20	2,0	22	2,2
Tamsusis turizmas (kapinių lankymas, tragiškų vietų lankymas)	20	2,0	53	5,3
Virtualios kelionės internete	14	1,4	19	1,9
Religinis turizmas (piligrimystė)	13	1,3	17	1,7
Ekoturizmas (gamtinis turizmas) ir tvarios kelionės pėsčiomis ar dviračiais	12	1,2	24	2,4
Lėtasis turizmas	8	0,8	4	0,4
Kitos pramogos (pvz., klubai, naktinis gyvenimas)	6	0,6	21	2,1
Kelionės kempingais	6	0,6	2	0,2
Kulinarinės kelionės (gastronominis turizmas)	4	0,4	4	0,4
Geležinkelių turizmas (Siaurukas, geležinkelio ir riedmenų muziejai, tiltai)	4	0,4	4	0,4
Industrinis turizmas (gamyklų, pramoninių objektų lankymas)			7	0,7
Kita rūšis*	7	0,7	11	1,1
Neturiu galimybių keliauti	118	11,8	78	7,8
Neturiu noro ar poreikio keliauti	111	11,1	71	7,1
Iš viso	1 003	204,1	1 003	222,0

Šaltinis: Lietuvos socialinių mokslų centro užsakymu „Vilmorus“ atliktos apklausos duomenys

5 pav. Lietuvos gyventojų kelionių rūšys.

Šaltinis: Lietuvos socialinių mokslų centro užsakymu „Vilmorus“ atliktos apklausos duomenys

2023 m. tyrime taip pat buvo klausiama apie dažniausiai pasirenkamas turizmo (kelionių) rūšis keliaujant su nakvyne ar be jos. Respondentai galėjo pasirinkti ne daugiau kaip tris atsakymų variantus. Šios apklausos rezultatai pateikti 2 lentelėje ir 5 pav.

Iš tyrimo matome, kad daugiausia tiek su nakvyne, tiek be jos Lietuvos gyventojai keliauvo lankyti draugų ir artimųjų, taip pat rinkosi poilsines ir pažintines keliones. Be nakvynės daugiau keliauta pėsčiomis ir žygiuota gamtoje, dalyvauta žvejyboje ar medžioklėje, keliauta į koncertą ar muzikos festivalį, taip pat be nakvynės daugiau keliauta dviračiu, apsipirkti, stebėti sporto renginių ir varžybų, lankyti kapinių. Su nakvyne daugiau keliauta po kaimiškas vietas apsistoiant kaimo turizmo sodybose, sveikatingumo tikslais. Kai kurios kelionių rūšys nebuvo labai populiaros, tad tokias keliones kaip ekoturizmas, gastronomicinis turizmas, lėtasis turizmas, kelionės kempingais, geležinkelių turizmas, industrinis turizmas, ar pramoginis turizmas galime priskirti nišinėms kelionių rūšims.

Šie tyrimai rodo, kad socialiniai Lietuvos gyventojų kelionių motyvai dominuoja. Kelionės tampa priemone megzti ir palaikyti socialinius ryšius, formuoti socialinį kapitalą. Kiti tradiciškai populiarūs kelionių motyvai yra rekreacija, susijusi su poilsiu, atsipalaidavimu ir sveikatos stiprinimu bei pažinimo siekis, sietinas su naujais įspūdžiais, aktyviu ir turiningu laisvalaikiu. Kelionės be nakvynės dažniau susijusios su nišinėmis kelionių rūšimis, kurias taip pat galima sieti su kasdienio gyvenimo būdu ir asmeninio ar socialinio tapatumo raiška. Skirtingos nišinės turizmo rūšys atspindi gyvenimo būdo ir vertybių fragmentaciją Lietuvos visuomenėje. Galima teigti, kad šios turizmo rūšys konkuruoja tarp įvairių tapatumų, vertybių, tradicijų, komunikacinių strategijų ir nuomonės formuotojų. Kita vertus, kryptingai plėtojant rinkodarą ir infrastruktūrą, šios kelionių rūšys turi potencialo augti. Kelionės su nakvyne dažniausiai sietinos su poilsiu, taip pat ir kaimiškose vietovėse, sveikatos stiprinimu. Kaimo turizmas išlieka patrauklus dėl aplinkos pakeitimo (galimybės ištrūkti iš miesto), privatumo ir ekologiškumo.

ATEITIES TYRIMŲ TENDENCIJOS

Remiantis empirinio tyrimo duomenimis, D. Liutikas (2023) pastebėjo, kad ateities turizmo iššūkiai susiję su trimis veiksniais: besikeičiančia socialine aplinka, naujų technologijų ir inovacijų diegimu bei tvarumo ir klimato kaitos darbotvarke. Šie veiksniai, tikėtina, lems ir artimiausios ateities (10–15 metų) turizmo sociologijos tyrimus. Lietuvai itin aktuali ir turizmo plėtra regionuose, susijusi su turizmo išteklių peržiūra, infrastruktūros pritaikymu turizmo reikmėms bei naujų produktų ir paslaugų diegimu. Naujos paslaugos, nauji turizmo produktai ir naujos verslo formos ateityje pritrauks ne tik vietinius, bet ir užsienio turistus (Liutikas ir kt. 2023). Turizmo skatinimas regionuose taip pat yra susijęs su darniojo ir lėtojo turizmo koncepcijomis, gamtos ir kultūros paveldo pažinimo sinergija bei žaliųjų transformacijos idėjomis. Atsižvelgiant į tai, būtini turizmo tyrimai, analizuojantys turizmo poveikį aplinkai, turizmo tvarumą ir atsparumą, turistų srautų pasiskirstymą laike ir erdvėje.

Socialinės inovacijos taip pat apima naujas paslaugas potencialiems keliautojams ir turistams, paslaugų teikimo pertvarkymą ir turistų elgsenos pokyčių modeliavimą (pvz., socialinę sąveiką, pagrįstą technologijų plėtra). Turizmas suteikia galimybę išreikšti puoselėjamas vertybes ir tapatumą, atsinaujinti bei susieti keliones su darbu ar studijomis. Turistai vis dažniau siekia neišbandytų, autentiškų patirčių. Turizmo verslas ir turizmo tyrimai (Jerez-Jerez ir kt. (red.) 2025) vis daugiau dėmesio skiria dirbtiniam intelektui ir jo plėtros sukeltiems pokyčiams. Galima apibendrinti, kad šie spartūs technologiniai, aplinkos ir socialiniai pokyčiai keičia turizmo verslo prioritetus ir skatina naujus akademinis šios srities tyrimus.

IŠVADOS

Turizmo sociologijos tyrimai Lietuvoje tradiciškai siejami su pirmųjų Lietuvos kurortų rai- da ir jų socialine reikšme. Sovietmečiu ypatingas dėmesys buvo skiriamas laiko biudžeto ty- rimams, taip pat poilsio ir rekreacijos praktikų struktūros bei jų pokyčių analizei. Atgavus nepriklausomybę, sociologiniai tyrimai išsiplėtė ir aprėpė įvairius turizmo reiškinius bei pro- blemas. Nemažai mokslinių tyrimų buvo skirta atskiroms turizmo rūšims, pavyzdžiui, reli- giniam ar kaimo turizmui, taip pat turizmo poveikiui regionų ekonomikai ir sociokultūrinei aplinkai, turistų pasitenkinimo veiksniams ir kitiems aspektams.

Dauguma Lietuvos gyventojų bent kartą per metus išvyksta iš savo gyvenamosios vietos aplankyti miestą ar kaimą, kuriame gyvena giminaičiai, artimieji ar draugai, taip pat praleisti laisvalaikį gamtoje ar Lietuvos kurortuose. Be to, tarp populiariausių kelionių motyvų išsiski- ria poilsinės ir pažintinės kelionės bei žygiai gamtoje. Lyginant 2023 m. ir 2008 m. apklausų duomenis, pastebima tendencija, kad mažėja gyventojų dalis, kurie niekur nekeliauja dėl fi- nansinių ar kitų išteklių stokos arba noro trūkumo. Tai rodo augantį turizmo prieinamumą ir didėjantį laisvalaikio mobilumą Lietuvos visuomenėje.

Vertinant kelionių rūšių pasirinkimą, galima daryti išvadą, kad Lietuvos gyventojai šiek tiek dažniau keliauja į poilsines ir sveikatingumo keliones su nakvyne, o į keliones, susijusias su jų gyvenimo būdu ir vertybėmis, – be nakvynės. Skirtingos kelionių rūšys atspindi tiek įvairėjančių gyvenimo būdą, tiek besiskiriančius poreikius bei įvairių turizmo paslaugų pasiū- lą. Papildomi tyrimai būtų naudingi siekiant įvertinti, kiek skirtingus kelionių pasirinkimus lemia šeimos vertybės, kaina, nuomonės formuotojų ir reklamos įtaka bei spontaniškumo veiksnys.

Turizmo sektoriui svarbu atliepti pagrindinius keliautojų poreikius, kai kelionė gali būti kaip priemonė socialiniams ryšiams palaikyti, integrali gyvenimo būdo dalis, laisvalai- kio forma ar laiko praleidimas naujoje rekreacinėje aplinkoje. Populiariausios kelionių rūšys reikalauja infrastruktūros plėtros ir kokybiškų paslaugų, o nišinėms rūšims labiau būdingos specializuotos paslaugos ir produktai.

Ateities turizmo sociologijos tyrimų kryptis lems sparčiai kintanti socialinė ir gamtinė aplinka, naujų technologijų bei inovacijų plėtra, taip pat klimato kaitos procesai. Kintant tu- ristų poreikiams ir jų elgsenai, atsiranda naujos turizmo rūšys. Svarbu pažymėti ir geopoliti- nių veiksnių įtaką: Rusijos karinė invazija į Ukrainą bei įvairios provokacijos kaimyninių šalių atžvilgiu neigiamai veikia atvykstamojo turizmo dinamiką, saugumo suvokimą ir turizmo politikos prioritetus regione.

Gauta 2025 10 22

Priimta 2025 11 28

Literatūra

1. Armaitienė, A. 1996. „Turizmo sociologijos problemų apžvalga“, iš *Lietuva socialinių pokyčių erdvėje* (red. Grigas, R.), Vilnius: Lietuvos sociologų draugija, 363–367.
2. Armaitienė, A.; Povilanskas, R.; Jones, E. 2006. 'Lithuania: Sustainable Rural Tourism Development in the Baltic Coastal Region', in *Tourism in the New Europe: The Challenges and Opportunities of EU Enlargement*, eds. D. Hall, M. Smith and B. Marciszewska. CABI, 183–195.
3. Baležentis, T.; Kriščiukaitienė, I.; Baležentis, A.; Garland, R. 2012. 'Rural Tourism Development in Lithuania (2003–2010) – A Quantitative Analysis', *Tourism Management Perspectives* 2–3: 1–6.
4. Barkauskas, V.; Barkauskienė, K.; Jasinskas, E. 2015. 'Analysis of Macro Environmental Factors Influencing the Development of Rural Tourism: Lithuanian Case', *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 213: 167–172.
5. Boorstin, D. J. 1964. *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*. New York: Random House.
6. Buračas, A.; Mitrikas, A.; Trepuila, A. 1987. *Vartojimas ir laisvalaikis*. Vilnius: Mintis.

7. Cohen, E. 1979. 'A Phenomenology of Tourist Experience', *Sociology* 13(2): 179–201.
8. Cohen, E. 1984. 'The Sociology of Tourism: Approaches, Issues, and Findings', *Annual Review of Sociology* 10(1): 373–392.
9. Dann, G. M. 1977. 'Anomie, Ego-enhancement and Tourism', *Annals of Tourism Research* 4(4): 184–194.
10. Grundey, D. 2008. 'Managing Sustainable Tourism in Lithuania: Dream or Reality?', *Technological and Economic Development* 14(2): 118–129.
11. Grundey, D.; Sarvutytė, M.; Skirmantaitė, J. 2008. 'Prospects for Sustainable Tourism in Lithuania: A National Survey', *Transformations in Business and Economics* 7(1) (13): 21–51.
12. Jerez-Jerez, M. J.; Sevilla-Sevilla, C.; Aguiar-Castillo, L. (ed.). 2025. *The Role of Artificial Intelligence in the Tourism and Hospitality Sector*. Routledge.
13. Jurėnienė, V.; Radzevicius, M. 2022. 'Peculiarities of Sustainable Cultural Development: A Case of Dark Tourism in Lithuania', *Journal of Risk and Financial Management* 15(6): 264.
14. Jurgaitis, R. (red). 2019. *Nuo kelionių iki turizmo istorijos*. Vilnius: Žara.
15. Keliuk Lietuvoje. 2024. *Turizmo sektoriaus apžvalga*. Prieiga per internetą: <https://lithuania.travel/lt/profesionalams/tyrimai-ir-duomenys/teminiai-tyrimai/turizmo-sektoriaus-apzvalga> (Žiūrėta 2025 09 28).
16. Kličius, A. 1979. „Laisvalaikio objektyvaus panaudojimo problema“, *Socialinė raida: problemos ir planavimas*, Vilnius: FSTI, 130–136.
17. Kličius, A. 1995. „Laisvalaikio veiklos pasirinkimas“, iš *Permainų metas: tapatumo ieškojimas*, Vilnius: FSTI, 56–70.
18. Kličius, A. 1996. „Laiko naudojimo tyrimai Lietuvoje“, iš *Iš Lietuvos sociologijos istorijos*, A. Vosyliūtė (red.). Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 142–163.
19. Kličius, A. 1999. „Laisvalaikis: kai kurios tyrimų kryptys ir problemos“, iš *Iš Lietuvos sociologijos istorijos. II knyga*, A. Vosyliūtė (red.), Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 199–213.
20. Kriaučiūnas, E. 2016. „Apgyvandinimo paslaugų teritorinė sklaida Lietuvoje“, *Geografijos metraštis* 49: 31–51.
21. Kriaučiūnas, E.; Alksnytė, A. 2010–2011. „Turizmo paslaugų išvystymo ypatumai Aukštaitijos, Dzūkijos ir Žemaitijos nacionaliniuose parkuose“, *Annales Geographicae* 43–44: 64–75.
22. Kriaučiūnas, E.; Liutikas, D.; Burneika, D. 2023. 'The Impact of Covid-19 on the Tourism and Accommodation Sector in Lithuanian Rural Areas', *Tourism* 71(3): 618–633.
23. Labanuskaitė, D.; Baranskaitė, E. 2019. 'The Evaluation of Tourism Development Economic Impact Indicators in Lithuania', in *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*. Future Academy, 727–738.
24. Lanfant, M. F. 1980. 'Introduction: Tourism in the Process of Internationalisation', *International Social Science Journal* 32(1): 14–43.
25. Langvinienė, N. 2014. 'Changing Patterns in the Health Tourism Services Sector in Lithuania', *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 156: 310–316.
26. Leonavičius, J. 1980. *Studentų laiko biudžetas*. Vilnius: Mintis.
27. Leonavičius, J. 1997. *Studentai ir laikas: monografija*. Kaunas: Technologija.
28. Lietuvos statistikos departamentas. 2018. *Turizmas Lietuvoje 2017. Tourism in Lithuania 2017*. Vilnius.
29. Ligeikienė, R. A.; Hopenienė, R. 2001. „Turizmo sociokultūrinio poveikio dualumas kelionės tikslo šalyse“, iš *Sociologija: praeitis, dabartis, perspektyvos*, Kaunas: Technologija, 116–125.
30. LR ekonomikos ir inovacijų ministerija. 2025. Analizės, tyrimai, studijos. Prieiga per internetą: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/turizmas/turizmo-analizes-tyrimai-studijos/> (Žiūrėta 2025 11 15).
31. Liutikas, D. 2001. „Piligrimystė kaip religinės kultūros raiška“, iš *Lietuvos sociologija amžių sandūroje* (red. A. Vosyliūtė), 245–253.
32. Liutikas, D. 2002. „Aušros Vartai kaip Rytų Lietuvos piligrimystės centras“, iš *Rytų Lietuva: visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*. Vilnius, 331–344.
33. Liutikas, D. 2003. „Katalikiškosios piligrimystės Europoje (Lietuvoje) istoriniai aspektai“, *Humanitarinių ir socialinių mokslų žurnalas „Tiltai“ (KU) priedas Nr. 15 „Tikėjimas ir kultūra“*, Klaipėda, 245–268.
34. Liutikas, D. 2004. „Piligrimystės fenomeno analizė remiantis V. Turnerio teorija“, *Soter* 4(42): 75–86.
35. Liutikas, D. 2005. „Lietuvos gyventojų poilsio ir kelionių ypatumai“, *Lietuva Europos Sąjungoje: pirmieji metai*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 40–42.
36. Liutikas, D. 2006. „Piligrimystė ir turizmas: panašumai ir skirtumai“, *Filosofija. Sociologija* 2: 35–43.
37. Liutikas, D. 2009. *Piligrimystė: vertybių ir tapatumo išraiškos kelionėse*, Vilnius: Lietuvos piligrimų bendrija.

38. Liutikas, D. 2011. „Tapatumo raiška sporto aistruolių kelionėse“, *Filosofija. Sociologija*. Vilnius. 22(2): 214–225.
39. Liutikas, D. 2015. 'Lithuania, Tourism', in *Encyclopedia of Tourism*, eds. J. Jafari and H. Xiao. Springer.
40. Liutikas, D. 2017. „Kapinės kaip lankytini kraštovaizdžio objektai“, *SOTER* 62 (90): 51–66.
41. Liutikas, D. 2019. „Švč. Mergelės Marijos apsimėškimai: sociologinė analizė“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 1(44): 156–178.
42. Liutikas, D. 2020. 'Management of Pilgrimages in Lithuania: Resources, Stakeholders and Projects', *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage* 8(2): Article 8. DOI: <https://doi.org/10.21427/j8w8-cw12>
43. Liutikas, D. 2021 a. 'Introduction: Motivation of the Pilgrimage Journey', in *Pilgrims: Values and Identities*, ed. D. Liutikas. CABI, 1–16.
44. Liutikas, D. 2021 b. 'The Expression of Identities in Pilgrim Journeys', in *Pilgrims: Values and Identities*, ed. D. Liutikas. CABI, 17–34.
45. Liutikas, D. 2022. „Stebuklų sociologija: šventi atvaizdai“, *Menotyra* 29(1): 35–60.
46. Liutikas, D. 2023. 'Post-COVID-19 Tourism: Transformations of Travelling Experience', in *COVID-19, Tourist Destinations and Prospects for Recovery: Volume One: A Global Perspective*, eds. K. Dube, G. Nhamo and MP Swart. Cham: Springer, 277–301.
47. Liutikas, D. 2024 a. 'Lithuania', in *Encyclopedia of Tourism*, eds. J. Jafari ir H. Xiao. Springer Nature, 622–623.
48. Liutikas, D. 2024 b. 'Gastronomy Tourism as a Tool for the Development of Regions', *Tourism and Heritage Journal* 5: 100–119.
49. Liutikas, D.; Pociūtė-Sereikienė, G.; Baranauskienė, V.; Kriaučiūnas, E.; Burneika, D. 2023. *Turizmas Lietuvoje. Pokyčiai ir perspektyvos besikeičiančiame pasaulyje*. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centras.
50. Liutikas, D.; Pociūtė-Sereikienė, G.; Baranauskienė, V.; Kriaučiūnas, E. 2024 a. 'Re-Tourism: Changes of Tourism in the Post-Pandemic Era', in *Handbook of Tourism and Consumer Behavior*, eds. D. Zheng, M. Kozak and J. Wen. Edward Elgar Publishing, 82–97.
51. Liutikas, D.; Kriaučiūnas, E.; Baranauskienė, V.; Pociūtė-Sereikienė, G. 2024 b. 'Post-COVID-19 Era: Possibilities for Responsible Tourism', in *Tourist Behaviour and the New Normal, Volume II: Implications for Sustainable Tourism Development*, eds. S. W. Maingi, V. GB. Gowreesunkar and M. E. Korstanje. Palgrave Macmillan, 171–194.
52. MacCannell, D. 1976. *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken.
53. Matulienė, G. 1985. *Laisvalaikis ir gamybinė veikla*. Vilnius: Mintis.
54. Matulionis, B. 1935. „Birštono kurorto veikimas 1934 m.“, *Medicina* 1: 26–28.
55. Matulionis, B. 1936. „Birštono kurorto veikla, reikšmė ir tvarkymo klausymai“, *Medicina* 2: 79–95.
56. Mitkuvienė, D. 2001. „Vartotojų poreikių patenkinimo tyrimas turizmo paslaugų kokybės sąveika“, iš *Sociologija: praeitis, dabartis, perspektyvos*, Kaunas: Technologija, 409–417.
57. Mitrikas, A. A. 1975. „Laisvalaikio tipologizavimo problema“, *Problemos* 1(15), 2(16).
58. Mitrikas, A. A. 1987. *Время населения в социальном планировании* (Socialinis planavimas: gyventojų laiko rodikliai). Vilnius: Mintis.
59. Perkumienė, D.; Vienažindienė, M.; Švagždienė, B. 2019. 'Cooperation Perspectives in Sustainable Medical Tourism: The Case of Lithuania', *Sustainability* 11: 3584. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/su11133584>
60. Pilelienė, L.; Grigaliūnaitė, V. 2016. 'The Index of Tourist Satisfaction with Lithuania', *EJTHR* 7(1): 30–39.
61. Pociūtė-Sereikienė, G.; Baranauskienė, V.; Liutikas, D.; Kriaučiūnas, E.; Burneika, D. 2022. 'Challenges of the Tourism Sector in Lithuania in the Context of the COVID-19 Pandemic: State aid Instruments and the Efficiency of the Tourism Business Support', *European Spatial Research and Policy* 29(2): 235–270.
62. Pociūtė-Sereikienė, G.; Liutikas, D.; Baranauskienė, V. 2024. 'Navigating Tourism Innovations in the Post-COVID-19 Era: A Case Study of Lithuania', *Quaestiones Geographicae* 43(2): 37–48.
63. Radzevičius, M.; Jurėnienė, V. 2014. 'Soviet Heritage and Tourism Development: The Case of Lithuania', *Intellect* 21: 16–40.
64. Spiriajevas, E. 2013. „Lietuvos turizmo sektoriaus struktūra ir teritoriniai skirtumai“, *Regional formation and development studies* 1(9): 132–145.
65. Spiriajevas, E. 2019. 'Borderlands of Lithuania and Kaliningrad Region of Russia: Preconditions for Comparative Geographic Approach and Spatial Interaction', in *Borderology: Cross-disciplinary Insights from the Border Zone*, eds. J. S. Methi, A. Sergeev, M. Bieřikowska and B. Nikiforova. Springer, 15–30.

66. Ščiglienė, V. 2017. „Kultūra, menas ir kultūrinis turizmas: ar savaime suprantamos jungtys?“, *Regional Formation and Development Studies* 3 (23): 162–174.
67. Švagždienė, B. (sud.). 2013. *Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos, Mokslinių straipsnių rinkinys* (elektroninis leidinys), Lietuvos sporto universitetas. Prieiga per internetą: <https://dspace.lsu.lt/handle/123456789/42>
68. Urry, J. 1990. *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*. London: SAGE.
69. Valstybės duomenų agentūra. 2025. Rodiklių duomenų bazė. Verslo statistika. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> (Žiūrėta 2025 10 18).
70. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. 2025a. *Klasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų teikėjų sąrašas*. Prieiga per internetą: <https://vvtat.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-54/vartojimo-paslaugos-78/turizmo-paslaugos-125/turizmo-paslaugu-teikejai-128/> (Žiūrėta 2025 10 05).
71. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. 2025b. *Neklasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų teikėjų sąrašas*. Prieiga per internetą: <https://vvtat.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-54/vartojimo-paslaugos-78/turizmo-paslaugos-125/turizmo-paslaugu-teikejai-128/> (Žiūrėta 2025 10 05).
72. Vosyliūtė, A. 1983. „Miestiečių atostogų modeliai“, iš *Miesto socialinė raida: dabartis ir problemos* (red. A. Matulionis), Vilnius: FSTI.
73. Vosyliūtė, A. 1989. „Kaimo rekreacinės kultūros bruožai“, iš *Kaimo žmonių darbas ir poilsis*, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademija, FSTI.
74. Vosyliūtė, A. 1996. „Piligrimai Lietuvoje: praeitis ir dabartis“, iš *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*. Nr. 16. Vilnius, 536–544.
75. Vosyliūtė, A. 1998. „Vartojimas ir rekreacija: ypatumai ir pokyčiai“, iš *Lietuvos socialinės panoramos kontūrai* (sud. V. Šlapkauskas), Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 149–157.
76. Vosyliūtė, A. 1999a. „Miestiečių atostogų modeliai“, iš *Sociologija: praeitis ir dabartis* (ats. redaktorius J. Leonavičius), Kaunas: Technologija, 93–98.
77. Vosyliūtė, A. 1999b. „Rekreacija: tarpdisciplininių tyrimų idėjos ir problematika“, iš *Iš Lietuvos sociologijos istorijos. II knyga* (red. A. Vosyliūtė). Vilnius: FSTI, 213–247.
78. Vosyliūtė, A. 2005. „Studentų kelionių prasmės“, iš *Akademinis jaunimas permainų metais* (sud. A. Čiužas), Vilnius: FSTI, 64–74.
79. Žilinskas, V. J. 2011. „Turizmo sociokultūrinio poveikio aktualijos“, *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai = Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 1(25): 271–279.

DARIUS LIUTIKAS

Sociology of Tourism and Leisure in Lithuania: Research History and Perspectives

Summary

This article reviews the development and research directions of the sociology of tourism in Lithuania, analysing the main academic approaches in this field. It discusses the scope of sociological tourism research and highlights the most relevant topics. The article also summarises key tourism statistical indicators and presents comparative survey data revealing the most common travel patterns from people's places of residence, as well as the characteristics of trips with and without overnight stays during holidays, weekends, and other times. Finally, the article considers how the rapidly changing social and natural environment, climate change processes, and the development of new technologies and innovations may influence the evolution of tourism. These major changes are expected to shape future tourism research.

Keywords: sociology of tourism, types of travel, tourism research, tourism statistics